

İlham İNAM

Yazıçı-publisist Fazil Sənanın "Qüruba ənən gü-nəş" romanı qarşımdadır. Onu da qeyd edim ki, bir çox nasirlərimiz hekayə, esse, publisistik yazılar yazmaqla kifayətlənirlər. İrəli gedən ədiblər isə povest və roman janrına müraciət edir.

Yazıçı üçün roman yaradıcılığı çox böyük məsuliyyət, diqqət, tələbkarlıq, yaradıcılıq axtarışları tələb edən ciddi bir sahədir. Mərhum şair-publisistik İncilab İsaq bu kitabı yazdığı "Yazıcının özü və sözü..." ön sözündə də roman yazan yazıçını çayda yox, dənizdə üzən qəvvəslə müqayisə etmişdir. Vurğulamaq yerinə düşər ki, bu əsər Fazil Sənanın ilk qələm təcrübəsi deyildir. Buna qədər yazıcının "Xəyanət", "Nifrətin göz yaşları", "Bir cüt qərənfil", "Kolleksiya" adlı povestləri və "Gözlə qayıdacağam", "Bağıslanmış günah" romanları ədibin qələmini püxtələşdirmiş və yaradıcılığını təkmilləşdirmişdir. Hədiyyə olaraq qəbul etdiyim "Qüruba ənən gü-nəş"ə yol yoldaşı, qulaq müsaifiri olaq.

Müəllif əsərin başlanğıcını qərribə və maraqlı bir epiforla açır.

"Bu əsər 2052-ci ildə dünyaya gelişimin yüz illiyi ilə bağlı məni xatırlayanlara ithaf olunur".

Müəllif.

Bu fikirlər ilk baxışdan oxucunun ilgisini çəkir. İstər-istəməz adamda əsəri oxumağa maraq yaranır. Romanın əsas qəhrəmanları Fariz və Fərəhdır. Əsər bu iki cütlüyün münasibətləri üzərində qurulmuşdur. Hadisələr məktəbdə - sinif otağında onların məktəbi olduqları dövrdən başlanır Oxucunun obrazlar arasında olan bu münasibətləri səmimi və təbii qəbul etməsi onların saf və təmiz sevgilərinə hörmətdən irəli gəlir. Eyni zamanda bu münasibətlər bir qədər gənc və yeniyetmə oxucu üçün tanış və doğma nüanslardır. Belə ki, mobil telefonların , internetin olmadığı dövrdə Fariz kimi gənclərin Fərəh kimi qızlarla sevgi münasibətləri yalnız "kağız məktublar"la mümkün idi. Bu məktub Fərəhi dəyişdirir, onu bundan sonra Farizə özgə bir gözle baxmağa , fərqli bir münasibətlə yanaşmağa vadar edir. Fərəh həm də seçim qarşısındadır. Onun "həyat imtahanı"ndan keçməsi və yaxud kəsilməsi Farizə deyəcəyi "hə"dən və "yox"dan çox asılıdır.

Yazıcının təbircə desək: "İşıqı söndürüb qəlbinin işığını yandıran" Fərəh üçün bəlkə də bu məktub Farizdən ən qiymətli bir əşyadır. Farizin başqa kənddən gəlməsinə baxmayaraq onun sinif yoldaşlarına, müəllimlərinə olan mehriban münasibəti, yaxşı oxuması, bir sözlə, qızların üstünlüyü Farizə verməsi Fərəhi düşündürür. O, Farizə qarşı heç də dəli-divanə deyildir. Fərəhin atası demişkən: "Farizin onlara uzaqdan-uzağa qohumluğu çatır". Fərəhin sinif yoldaşları olan qızlar əslində Farizlə Fərəh arasında olan sevgini çoxdan duymuşdular. Farizin Fərəhə olan baxışlarını onlar göydə tutmuşdular. Bunu Fərəhi cırıdan qızların söhbətlərindən anlayırsan. "Qızların dediyi qismət indi öz ayağı ilə qapıya gəlibdir". Fərəh sanki dilemma qarşısında qalıb. Bu gecəni Fariz də yata bilmir.

Məktubun aqibətini düşünür. Görəsən, özlüyündə ad qoyduğu "dəli keç"si ona, onun sevgisinə nə cavab verəcək?

Sınıfdə Farizin yaxşı oxuması şagirdlərin də diqqətini cəlb edir. Hətta Fərəh Cavadı Farizin yanından uzaqlaşdıraraq özü o partada əyləşir. Fərəh müstəntiq de-qıqlıyılı ilə Farizin daxili aləmini, iç dünyasını və onun Fərəhə olan münasibətini dərindən öyrənmək cəbası göstərir. Fariz Fərəhə, onun ürəyini dişib oraya "sağalmaz bir yara", yəni, eşq odu saldığını bildirir. Sabahkı gün Fərəh Farizlə yanaşı əyləşdiyi partadan ayrılır. Məlum olur ki, Farizin Fərəhə "dəli keç" deməsi onun xətrinə deyibdir və küsməsinə səbəb olubdur. Farizin sevgi etirafı sanki Fərəhi dəyişdirmişdir. O, elə bil əvvəlki qız deyildi. Onun Farizə biganə olmadığını baxışları hiss etdirir. Farizin "sevgi mək-

"QÜRUBA ENƏN GÜNƏŞ" YENƏ DƏ DOĞACAQ

(ixtisarla)

tubu" Fərəhi çıxılmaz vəziyyətə salıb. O da Farizə cavab məktubu yazmaq fikrindədir. Sanki fikri, düşüncəsi kilidlənib. Həmişə dil-dil ötən Fərəh bu dəfə lal olub, söz tapmaqda acizlik göstərir. Nəhayət, o özünü toplayıb iki cümlədən ibarət nəse yazıb vərəqi qatlayır və onu kitabın arasına qoyur.

Səhərişi gün Fərəhin dərsə gəlmədiyini gören Farizin sanki itiyi itib. O, qırx dərənin suyunu bir yerə yığaraq min-bir fikrə düşür. Onu "toruna salmağa" çalışan sinif yoldaşı Əminə bu gün Fərəhin dərsə gəlməməsindən məhərrətlə istifadə edir. Fariz sanki səhrlənərək, ovsunlanaraq Əminənin atdığı tora düşüb çabalayan balıq kimi özünü hiss edir. Əminənin "Mən Fərəhdən qabağa düşdüm, yoxsa gorum çatlayardı" kəlmələri sanki Farizi - sudan çıxan balığı yenidən suya qaytarır.

Digər bir tərəfdən bir-birilərinə qovuşmalarının bir addımlığında inadkarlıqları səbəbindən yolları ayrılan bu sevgililərin belə anlaşılır ki, məhəbbətləri ilğim kimi öləri bir hiss imiş.

Hərbi xidmətə yola düşən Fariz Polşada əsgərliyi çəkməli olur. Ali məktəbi bitirib kəndlərinə geri dönen Fərəhə müxtəlif yerlərdən elçilər gəlsə də, o heç kime gətməyərək qəlbində gəzdirdiyi məhəbbətinin həsrətiylə yaşamaq zorundadır.

Əsgəri xidmətdən qayıdan Farizi valideynləri el adəti ilə evləndirirlər. Ailə qurduğu Elnarə xanımdan Fərid adlı bir oğlu da dünyaya gəlir. Bunlara baxmayaraq Fariz ilk məhəbbətinin qaranquşu olan Fərəhi heç cür unuda bilmir. Öz xoşbəxtliyini ata-anasına olan hörmətinə qurban verən Fərəhin taleyi ilə təkə bacısı Aysel maraqlanmaqdadır. Farizə baxanda hələ də öz sevgisinə sədəqətli çıxan Fərəh məhəbbətini qəlbində gəzdirməyə üstünlük verməkdədir.

Fərəhgilin ailəsi belə qərara gəlir ki, başqa kənddə yaşayan Farizin evli ya subay olduğunu öyrənsinlər. Atası Əmrah qızının Farizə meyilli olduğunu duymuş, tələbə olanda Farizin xasiyyəti xoşuna gəlmişdi. Fərəhgilin kəndçisi Qəzənfər (hənsiki Fariz orta məktəbdə oxuyanda onlarda qalırdı) vasitəsilə öyrənirlər ki, Fariz ailə qurub, evlənib, özü də hərbiyə işləyir. Qəzənfər Farizin atası Bayramla xalaoğlu idi. Vəxtilə "Tanımadığım qızı evimə gəlin gətirməmə", - deyən Bayrama məlum olanda ki, oğlunun əsl istədiyi qız Fərəhdır, Tanrı qarşısında bu evliliyə mane olduğu üçün özünü günahkar sayır. Farizin evlənmə xəbərini eşidən Fərəhin atası Əmrah kişi qəzəbli vəziyyətdə evə gəlir. O, Fərəhi çağırırdır. Fariz kimi ağıllı, savadlı oğlanın evlilik təklifini rədd etdiyi üçün qızına bir şillə vurur. Lakin Fərəhi atasının şilləsindən çox öz xoşbəxtliyinə qarşı atdığı yanlış addım ağırdır.

Əsərdə oxucu marağına səbəb olan obrazlardan biri də Zəhra surətidir. Narko-bizneslə məşğul olan Əkrəmin fikri həddən-ziyədə varlanmaq olsa da, qızı Zəhra atası kimi düşüncüdür. O, uzaq Moskvada təhsil almaq arzusundadır. Məqsədi əfqan qadınlarını azad, təhsilli, hüququnu bilən sivil bir qadın kimi görməkdir.

Verilən kəşfiyyat tapşırığını yerinə yetirərək Fariz yaranılır. Həkim qızın xoş təbəssümü, gülürüş siması sanki onun yaralarına məlhəm olur. Farizin ixtiyarsız olaraq həkim qızın gözəlliyinə valeh olması sevgi hisslərinin alovlanmasıdır. Həkim qız da Farizə qarşı biganə deyil. Məhəbbətin gücü Farizin sürətlə sağlamlığına səbəb olur. Təəssüflər olsun ki, Farizin bu sevgi oxu da sonunda daşə deyir. Evə buraxılmaq üçün ordudan tərxis olunan Fariz həkim qız Alla ilə maraqlanarkən onun həlak olması xəbərini alır. Xidmət etdiyi müddətdə bu yerlərdə bağlı acılı-şirinli xatirələri xəyalında özü ilə Vətənə aparır Fariz sevdiiyi, xoşbəxtlik arzuları yarımçıq qalan Allanın xatirəsini heç cür unuda bilmirdi. Qanlı-qadalı Əfqanıstan müharibəsindən Vətənə qayıtmaq qismətində olan Farizin sağ-salamat qayıtmağı şərrəfinə qurbanlıq qoç kəsilir.

Fərəhin bacısı Aysel xaraktercə Fərəhdən fərqli obrazdır. Heç kime demədən, evdən allənin razılığı olmadan bir oğlana qoşulub qaçması atası Əmrahın ölümü ilə nəticələnir. Sonradan məlum olur ki, qızının getdiyi ailədən Əmrahın zəhlə-

si gədmir . Ayselin onu ayaqlayıb zəhləsi gedən adamın oğluna qoşulub qaçması Əmrahın infarkt keçirib ölmasına səbəb olur.

Əsərdə baş verən hadisələr XX əsrin 80-90-cı illərini əhatə edir. Bu dövrün burulğanlı abı-havası başqaları kimi Farizin də həyatından, taleyindən yan keçmir. I Qarabağ savaşının başlanması, Ermənistanın Azərbaycana qarşı torpaq iddiası irəli sürməsi, erməni qaniçənləri tərəfindən kəndlərimizin, şəhərlərimizin tez-tez atəşə tutulması, həmvətənlərimizin qəddarcasına qətlə yetirilməsi Fariz kimi qeyrətli vətən oğullarını dərindən narahat edirdi. Fariz qərara gəldi ki, könüllü batalyonlardan birinə yazılaraq düşmənə qarşı vuruşsun. Evdə qərarını açıqlayanda həyat yoldaşı onun bu addımına etiraz edərək uşaqları da Farizin üstünə tullayıb atasının evinə gedir. Təəssüflər olsun ki, bu məsələdə Farizin valideynləri də gəlinləri Elnarə ilə eyni fikirdədirlər. Onlar da Farizin könüllü döyüşə gətməsinin əleyhinədirlər. Bunlara baxmayaraq Farizin qəlbindəki Vətən sevgisi onu yolundan döndərmir. Əfqanıstandakı döyüş təcrübəsi, hərbi peşəkarlığı I Qarabağ savaşında da Farizin karına gəlir. Cəsur kəşfiyyatçı kimi tez bir zamanda bütün batalyonun hörmətini qazanır Fariz. İki ilə yaxın bir müddətdə döyüşlərdə şərrəf və ləyaqətlə iştirak edən Farizin yaralanıb hospitala göndərilməsi xəbəri həyat yoldaşına və ata-anasına həyəcənli vəziyyət yadır. Onlar hospitala Farizi görməyə gedirlər .Bir aydan bir az çox hospitalda müalicə olunan Farizi yaraları sağaldığı üçün evə buraxırlar. Atası Bayram kişi qurban kəsib Tanrıya şükürlər oxuyur.

Əvvəlcə Farizin ölüm xəbərini eşidən Fərəh özünə yer tapa bilmir, tez-tez ağlayır. Sonradan məlum olur ki, ölen Farizin özü yox, qardaşıdır. Bunu eşidən Fərəh sevinərək bu xəbərdən şad olur. Bundan sonra Farizin qohumu Ziyafət vasitəsilə onun telefon nömrəsini əldə edən Fərəh onunla görüntülü danışaraq az da olsa səadətine qovuşur.

Məlum olur ki, bu uzun illər ərzində onların bir-birinə olan sevgiləri zərrə qədər də olsun azalmayıbdır. Vəxtilə onların ilk görüşünə şahidlik etmiş qocaman çinar ağacının kölgəsində köhnə sevgililər yenidən görüşürlər.

Həsrrət, ayrılıq, intizar göz yaşlarına qarışaraq günahlarının etirafına çevrilir. Bir-biriləri ilə tez-tez görüşüb yenidən vüsala qovuşan bu yaşlı sevgililər sanki sevginin qüdrətindən gümrəhləşir, cavanlaşırlar. Onlar bu gecikmiş səadətlerini qurub edən günəşin parlaq işığına bənzədirlər. Roman çox təsirli və düşündürücü bir həyat salnaməsidir. Hadisələrin gedişatı oxucu üçün təsirsiz ötürmür.

Farizin oğlu Fərid II Qarabağ müharibəsində hər iki qıçını itirərək qazi olur. Nəvəsi Adəmi "Ata, ayağa dur, gedək mənə məşin alağ", - deyərək atasının ayaqlarının olmadığını görərək hönkürməsi Farizin infarkt keçirərək ölmasına səbəb olur.

Farizin onun zənglərinə cavab verməməsindən narahat olan Fərəh inadla həmin nömrəyə tez- tez zəng vurur. Nəhayət, zənginə cavab alan Fərəh Farizin vəfat etməsi xəbərindən sarsılır.

Bir gün Farizin məzarını ziyarətə gərkən orada məzarın üzərinə əkil qoyaraq Farizin ruhuna Quran oxutduran qara paltarlı qadının kimliyi Elnarədə təəccüb doğurur.

Yazıçı bilərəkdən o qadınları bir-biri ilə tanış etmir. Çünki Farizdən sonra o tanışlığın da heç bir mənası yoxdur. Farizin həyat yoldaşı Elnarəyə məlum olmasa da oxucuya o qadının kimliyi yaxşı məlumdur.

Yazıçı bu əsərdə təkə iki insanın sevgi macəralarından söhbət açmaqla kifayətlənməmişdir. O, eyni zamanda XX əsrin son 30-40 ilində olan həm ölkəmizdə, həm də dünyada baş verən ictimai-siyasi hadisələrin panoramasını gözəlrimiz qarşısında canlandırmaqla müasir oxucunu yaxın tariximizlə tanış etmək missiyasına da xidmət etmiş olur.

Belə bir roman araya-ərsəyə gətirdiyi üçün hörmətli dostum Fazil Sənanə öz minnətdarlığımı bildirirəm.